

De aanpak van voortgezet crimineel handelen in het Nederlandse gevangeniswezenTOM DAEMS^a^a Gewoon hoogleraar, Leuven Instituut voor Criminologie (LINC), KU Leuven, tom.daems@kuleuven.be.

In Nederland is er al vele jaren heel wat belangstelling voor georganiseerde criminaliteit in het algemeen en voortgezet crimineel handelen in detentie (VCHD) in het bijzonder. Dit kwam de afgelopen tijd nog in een stroomversnelling met de arrestatie van Ridouan Taghi (en later ook de aanhouding van verschillende van zijn advocaten, die informatie uit de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) van Vught, waar Taghi opgesloten zit, zouden doorspeeld hebben naar de buitenwereld) en de moorden op advocaat Derk Wiersum en journalist Peter R. de Vries. Daarbij gaat ook heel wat aandacht uit naar de aanpak van maffiacriminaliteit in Italië: men zoekt vooral inspiratie in het roemruchte zogenoemde “41-bis”-detentieregime, soms ook wel aangeduid als ‘*carcere duro*’ (hard detentieregime), dat wil voorkomen dat criminele handelingen verdergezet worden vanuit detentie.

Maar VCHD baart niet enkel onze noorderburen zorgen: op verschillende plaatsen binnen Europa zien we gelijkaardige ontwikkelingen. In Frankrijk werden zeer recent in de strijd tegen georganiseerde criminaliteit twee hoogbeveiligde gevangenissen ingericht (in Vendin-le-Vieil en Condé-sur-Sarthe) en zijn er plannen om in overzees Guyana een nieuwe instelling te bouwen (Vannier, 2025a, b). In Engeland en Wales gaat er veel aandacht uit naar druggerelateerd geweld en bendevoorming, drones, afpersing door gedetineerden en corruptie bij personeel (Syal, 2025). Europris organiseert samen met verschillende partnerlanden (zoals Spanje, Nederland en Italië) congressen over georganiseerde criminaliteit in gevangenissen.¹ En ook in eigen land staat het thema volop in de belangstelling: de opgevoerde strijd tegen de georganiseerde drugscriminaliteit, vooral in het verlengde van Sky-ECC, brengt ook hier uitdagingen mee voor het gevangeniswezen. Zo trok oud-minister van Justitie Van Quickenborne in maart 2023 naar Rome om lessen te trekken uit de aanpak van maffiacriminaliteit en het “41-bis”-regime (Daems, 2023). Zijn opvolger Paul Van Tigchelt (die als adjunct-kabinetschef eerder meereisde naar Italië) trok in februari 2024 naar de EBI in Vught.² En deze zomer liet ook huidig minister van Justitie Verlinden optekenen dat zij voorbeelden uit het buitenland wil bestuderen om het gevangenisregime voor zware drugs-criminelen verder aan te scherpen (Lagast, 2025; Van Chaze, 2025).

Tegen bovengeschetste achtergrond bespreken we in deze rubriekbijdrage twee rapporten waarin verslag wordt uitgebracht van onderzoek dat werd uitgevoerd in opdracht van het Nederlandse Wetenschappelijk Onderzoek- en Data Centrum (WODC): een vergelijkend onderzoek naar het Italiaanse “41-bis”-detentieregime, waarbij de onderzoeksequipe een vergelijking maakte met het regime in de Nederlandse EBI van Vught (Struijk et al., 2023)

1. “Organised Crime in Prisons (OCP) Conference – Innovation, Intelligence, and International Collaboration”, Rome, 4-7 november 2025 <https://www.europris.org/events/ocp2025/>
2. “Bezoek Belgische justitieminister aan PI Vught”, 15 februari 2024, <https://www.dji.nl/actueel/nieuws/2024/02/15/bezoek-belgische-justitieminister-aan-pi-vught>

en een onderzoek naar de gevolgen van de aanpak van ondermijnende criminaliteit voor de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) in Nederland (Roks et al., 2024).³

1. VERGELIJKEND ONDERZOEK NAAR HET “41-BIS”-GEVANGENISREGIME IN ITALIË

In het onderzoek van Struijk et al. (2023) stond de vraag centraal naar mogelijke werkzame elementen van het Italiaanse “41bis”-detentieregime voor de Nederlandse EBI. Het onderzoek werd uitgevoerd van december 2022 tot mei 2023. De aankondiging van het onderzoek kwam er in het voorjaar van 2022 toen het thema in het middelpunt van de politieke belangstelling stond. Daarbij werd ook geopperd om inspiratie te putten uit de Italiaanse ervaringen, wat meteen ook de insteek vormde voor het onderzoek. De equipe trok ook zelf naar Italië en schakelde een Italiaanse onderzoeker (Francesco Calderoni) in om achtergrond te geven bij de aanpak van maffiacriminaliteit in Italië.

De aandacht voor VCHD in Nederland is echter niet nieuw; en ook beleidsmatig werden reeds eerder stappen gezet, zoals in 2018 met de verruiming van de gronden voor plaatsing in de EBI (die oorspronkelijk enkel bedoeld was voor vluchtgevaarlijke gedetineerden), met een nieuwe zogenaamde “c-grond”, gericht op gedetineerden die een “onaanvaardbaar maatschappelijk risico” vormen in termen van aanwijzingen van VCHD (Struijk et al., 2023, p. 21). Meer recent schakelden de noorderburen echter een versnelling hoger, vooral onder invloed van de aanhouding van Ridouan Taghi einde 2019 en de daarop volgende ontwikkelingen, zoals de aanhouding van zijn neef (in het najaar van 2021), die optrad als advocaat, maar die ook informatie doorspeelde aan contacten buiten de gevangenis. Tegen die achtergrond besloot de Nederlandse minister voor Rechtsbescherming om in november 2021 naar Italië te reizen. In een brief van 22 november 2021 blikte hij terug op dat bezoek en gaf hij toelichting bij de geplande aanpak van georganiseerde criminaliteit tijdens berechting en detentie. Hij viseerde daarbij een zogenoemde “buitencategorie” van personen verdacht van zware criminaliteit (Minister van Rechtsbescherming, 2021).

Ook onder Rutte-IV blijft de aandacht voor VCHD levendig met opnieuw een werkbezoek aan Italië (in juni 2022) met wederom bijzondere aandacht voor het “41-bis”-regime. In december 2022 zal ook de “c-grond” nader gespecificeerd worden en wordt een nieuwe “d-grond” toegevoegd voor plaatsing in de EBI.⁴ De duur van plaatsing in de EBI wordt ook verlengd: voortaan gebeurt dit voor twaalf maanden, verlengbaar met periodes van twaalf maanden. Daarenboven geldt voor plaatsing op basis van de c- of d-grond een aantal bijkomende beperkingen: de huisregels voor de EBI bepalen dat dergelijke gedetineerden één keer per

3. Beide rapporten zijn vrij beschikbaar via de website van WODC: <https://repository.wodc.nl/>

4. Art. 6, eerste lid, Regeling selectie, plaatsing en overplaatsing van gedetineerden (Rspog) luidt sindsdien als volgt:

“In extra beveiligde inrichtingen kunnen gedetineerden worden geplaatst die:

- a. een extreem vluchtrisico vormen en een onaanvaardbaar maatschappelijk risico vormen in termen van recidivegevaar voor ernstige geweldsdelicten, of*
- b. bij ontvluchting een onaanvaardbaar maatschappelijk risico vormen, waarbij het vluchtrisico als zodanig hieraan ondergeschikt is;*
- c. een onaanvaardbaar maatschappelijk risico vormen in termen van een vermoeden van algemeen gevaar voor de openbare orde of de veiligheid van personen, wegens levensbedreigend of anderszins zeer ernstig voortgezet crimineel handelen vanuit detentie;*
- d. een onaanvaardbaar maatschappelijk risico vormen in termen van algemeen gevaar voor de openbare orde en veiligheid van personen vanwege de aard van de verdenking, de aard van het misdrijf of de misdrijven waarvoor de gedetineerde is veroordeeld, de omstandigheden waaronder dat misdrijf of die misdrijven zouden zijn gepleegd of zijn gepleegd of de persoonlijkheid van de gedetineerde”* <https://wetten.overheid.nl/BWBR0011558/2025-09-04>

week gedurende tien minuten één of meer telefoongesprekken kunnen voeren; telefoongesprekken gebeuren enkel met personen die zich op het moment van het gesprek in een politiebureau of penitentiare inrichting bevinden; bezoek is beperkt tot één uur per week; telefoongesprekken of bezoeken gebeuren in een taal die in de huisregels is opgenomen (Struijk et al., 2023, p. 28).

In een apart (Engelstalig) hoofdstuk geeft Francesco Calderoni achtergrond en context bij het “41-bis”-regime. Het detentieregime is onlosmakelijk verbonden met de strijd tegen de Italiaanse maffia, die vooral in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw sterk werd opgedreven. Calderoni heeft het over zes verschillende pijlers van de Italiaanse antimaffia-aanpak: (1) strafrechtelijk ingrijpen, o.m. via art. 416-bis van het Italiaanse strafwetboek, dat banden met de maffia viseert; (2) de oprichting van gespecialiseerde handhavingseenheden bij de drie belangrijkste politiediensten en eenheden gericht op onderzoek en vervolging; (3) de creatie van een systeem dat inzet op medewerking met justitie in ruil voor strafvermindering en bescherming (“pentiti”); (4) aanpassingen in de strafuitvoering, in het bijzonder in het gevangeniswezen, waaronder, in 1992, het hoogbeveiligde “41-bis”-regime; (5) maatregelen om financiële activiteiten te tracken die gerelateerd zijn aan maffia-organisaties, in het licht van het “follow the money”-principe; en (6) administratieve maatregelen om infiltratie te vermijden in de politiek, overheidsopdrachten en de economie (Struijk et al., 2023, pp. 38-40).

Art. 41-bis werd oorspronkelijk in 1986 ingevoerd, maar aangepast in 1992, kort na de moord op onderzoeksrechter Giovanni Falcone. Er werd toen een tweede paragraaf toegevoegd die de minister van Justitie de mogelijkheid gaf om de reguliere gevangenisregels geheel of gedeeltelijk te schorsen voor gevangenen veroordeeld voor bepaalde misdrijven. Doel was om te voorkomen dat zij banden met de criminele organisatie konden onderhouden en hun illegale activiteiten verder konden zetten vanuit de gevangenis. Dit was oorspronkelijk een tijdelijke maatregel, maar dit veranderde in 2002. In 2009 zou het regime nogmaals hervormd worden. Naast het preventieve doel vervult het “41-bis”-systeem echter ook een drietal (niet als dusdanig erkende) functies: (1) een retributieve functie (de verregaande inperkingen zouden van de onderwerping aan het strakke regime (“carcere duro”) een geheel eigen type van straf maken); (2) een afschrikwekkende functie (door in de kijker te zetten welke behandeling mafiabazen moeten ondergaan, krijgt het regime een belangrijke signaalfunctie); (3) het systeem zou er tot slot op gericht zijn om leidende maffiafiguren aan te sporen om samen te werken met de Italiaanse justitie (wie meewerkt, zal het systeem ook (sneller) verlaten). Het gevangenisregime heeft daarmee een belangrijke symbolische betekenis gekregen in de Italiaanse samenleving en om die reden is het ook lastig om het ernstig in vraag te stellen, aldus Calderoni.

In twee hoofdstukken geeft de equipe vervolgens een beeld van het juridisch kader (hoofdstuk vier) en de praktijk van het “41-bis”-regime (hoofdstuk vijf). De beslissing ligt in handen van de minister van Justitie. Plaatsing gebeurt voor een duur van vier jaar, verlengbaar met periodes van twee jaar. Er geldt geen beperking in de tijd. De beperkende maatregelen omvatten: (1) één bezoek van een uur per maand door familieleden, achter een glazen afscheiding (uitzondering: (klein-)kinderen jonger dan twaalf jaar), onder visueel toezicht en met opname (video en audio); (2) telefonisch contact (in plaats van fysiek bezoek) van familieleden, gedurende maximum tien minuten, waarbij familieleden zich begeven naar een penitentiare inrichting; (3) voor het bezoek van een advocaat gelden geen restricties, maar is wel visueel cameratoezicht voorzien; (4) telefonisch contact met een advocaat is in

beginsel onbeperkt, maar gebeurt vanuit een penitentiaire inrichting; (5) beperkingen op het ontvangen (en versturen) van geldbedragen, goederen en voorwerpen; (6) een verbod om zich verkiesbaar te stellen of gekozen te worden voor de vertegenwoordigende organen van gedetineerden binnen de inrichting; (7) beperking van correspondentie tot familieleden, waarbij alle uitgaande en inkomende correspondentie wordt gecontroleerd (uitzondering: parlementsleden, advocaat, ...); (8) verblijf in een éénpersoonscel (in beginsel 22 uur) en plaatsing in een sociale groep van (maximum) vier personen met wie contact mogelijk is. Voor sommige gedetineerden, geplaatst in de zogenoemde “*area riservata*”, gaat de afzondering nog een stap verder: zij komen op een afdeling terecht waar het contact beperkt blijft tot één andere gedetineerde uit het reguliere “41-bis”-regime, zonder dat deze daarover geconsulteerd wordt (Struijk et al., 2023, p. 70). Deelname aan rechtszaken gebeurt in principe via een videoconferentiesysteem, tenzij de gedetineerde zich in één van de twee gevangenissen bevindt waarin een zittingszaal is gevestigd.

Een aparte, mobiele eenheid van de penitentiaire politie houdt zich bezig met de uitvoering van het “41-bis”-regime (“*Gruppo Operativo Mobile*” (GOM)). Contacten tussen medewerkers van GOM en de gedetineerden worden tot een minimum beperkt. Ze werken op een roterende basis (zes à acht maanden) in de verschillende “41-bis”-afdelingen. Beroepen tegen beslissingen rond toepassing of verlenging van het regime worden behandeld door het Hof van Toezicht (“*Tribunale di sorveglianza*”) te Rome. Lokale toezichtsrechters (“*Magistrati di sorveglianza*”) behandelen klachten over de individuele oplegging van beperkingen of andere aspecten van de tenuitvoerlegging van het regime.

Hoe zit het met de praktijk? Ten tijde van het onderzoek waren twaalf gevangenissen aangewezen als “41-bis”-inrichting. Gedetineerden verblijven er verspreid over 60 afdelingen (Struijk et al., 2023, p. 82). In 1992 waren meer dan duizend gedetineerden onderworpen aan het “41-bis”-regime. De afgelopen tien jaar schommelt het cijfer tussen de 680 en 750. Op 27 februari 2023 waren er 740 gedetineerden in het “41-bis”-regime, waaronder twaalf vrouwen. De gemiddelde leeftijd was 58 jaar. 43,4% van de gevangenen was ouder dan 59 jaar. Eind 2017 was één gevangene van niet-Italiaanse afkomst (Struijk et al., 2023, p. 86). Meer dan 80% was definitief veroordeeld. 204 van de 740 veroordeelden boetten een levenslange straf uit (Struijk et al. 2023: 87). Ten tijde van het onderzoek waren er 35 gedetineerden onderworpen aan de “*area riservata*”-maatregel (Struijk et al., 2023, p. 97). Het beëindigen van het regime gebeurt het vaakst bij het uitzitten van de gehele tijdelijke straf. In dergelijke gevallen komt de gedetineerde rechtstreeks vrij vanuit het “41-bis”-regime. Er is geen exit-strategie: fasering of afschaling ontbreekt en er wordt niet naar resocialisatie toegewerkt, zo stellen de onderzoekers vast (Struijk et al., 2023, p. 102). Het regime wordt ook op stringente wijze uitgevoerd: er is geen ruimte voor maatwerk. Volgens de onderzoekers is er ook nauwelijks ruimte om het regime te hervormen. Ze wijzen daarbij op drie aspecten: (1) de angst dat versoepelingen van het regime uitgebuit zullen worden om toch met de buitenwereld te communiceren; (2) meer ruimte voor contacten met de buitenwereld vergt ook meer capaciteit om een regime draaiende te houden dat nu reeds zeer arbeidsintensief is; (3) elke suggestie van verlichting ligt gevoelig bij de publieke opinie. “*Het beeld dat hieruit naar voren komt, is dat vernieuwing, toespitsing van maatregelen, het streven naar meer flexibiliteit in het 41-bis regime moeilijk is te verwezenlijken. Bestuurders, practici en gedetineerden zijn in zekere zin allen verstrikt geraakt in het systeem*” (Struijk et al., 2023, p. 103).

Hoe verhoudt het Italiaanse regime zich tot de Nederlandse EBI? De EBI zag het licht tegen de achtergrond van ernstige bezorgdheden rond ontvluchtingen uit detentie. Aanvankelijk

gebeurde dat via een tijdelijke EBI (TEBI), ingericht op het terrein van de gevangenis van Vught, waar vluchtgevaarlijke gedetineerden uit de Extra Beveiligde Afdelingen (EBA's) werden ondergebracht: die EBA's bleken immers verre van waterdicht (21 ontsnappingen in drie jaar tijd) en zouden maar een kort leven beschoren zijn (1990-1993). In 1997 opende de EBI de deuren. Fysieke voorzieningen en regime zijn gericht op maximale controle om aldus ontsnappen zo goed als onmogelijk te maken. Die focus op ontsnappingen vertaalde zich in de zogenaamde a- en b-grond van art. 6 Rspog (zie boven). De twee bijkomende gronden (c-grond (ingevoerd in 2018) en d-grond (in 2022), zie boven) wijken af van deze finaliteit: ze kwamen er in het licht van de recente aandacht voor VCHD.

Waar zitten nu een aantal van de verschillen? Ten eerste, de plaatsingsbeslissing wordt in Italië mee gebaseerd op het strafbaar feit (het betreft hoofdzakelijk maffiagerelateerde delicten) en het vermoeden van het bestaan van banden met een criminele organisatie. In Nederland gebeurt dit op grond van een risicoprofiel (vluchtgevaar (a- en b-grond)), VCHD (c-grond) of rol/positie in een crimineel netwerk (d-grond). *“De gronden voor plaatsing zijn daarmee uiteenlopende dan in het Italiaanse systeem. Dat gegeven is een complicerende factor in de vormgeving en uniforme toepassing van maatregelen in het Nederlandse systeem”* (Struijk et al., 2023, p. 136). Ten tweede, de initiële plaatsing gebeurt in Italië voor vier jaar. In Nederland is dit één jaar. De verlengingsduur verschilt ook aanzienlijk: in Italië gaat het om twee jaar, in Nederland om één jaar. Dit verschil is vooral te wijten aan de bijzondere aard van de Italiaanse maffia, waar familierelaties een sleutelrol spelen. Ten derde, er is een belangrijk verschil in de orde van grootte: in Italië gaat het om zo'n 750 gedetineerden, verspreid over twaalf gevangenissen. In Nederland biedt de EBI op dit moment ruimte voor 24 gedetineerden. Dit heeft praktische implicaties: in Italië is er meer ruimte om te plaatsen en personeel te rouleren. Nederland heeft die mogelijkheid niet. De geplande tweede EBI biedt hier geen oplossing voor, zo merken de onderzoekers op (Struijk et al., 2023, p. 136).

Het valt de onderzoekers ook op dat er in Italië nauwelijks ruimte is voor maatwerk. Dit zou anders zijn in de EBI: *“De ratio daarbij is gelegen in het ondanks alle beperkingen kunnen zorgen voor een humane detentie en bovendien als gevolg daarvan te kunnen zorgen voor een relationele veiligheid binnen de PI. Van laatstgenoemde ratio of doel lijkt in Italië geen sprake te zijn. Stringente, uniforme toepassing van het 41-bis regime prevaleert boven alles”* (Struijk et al., 2023, p. 137). Een ander opmerkelijk verschil betreft de rol van het personeel: in Italië gaat het over de eerder vermelde GOM, dat een onderdeel is van de penitentiaire politie. De GOM houdt zich ook bezig met het verzamelen van allerhande informatie in het licht van VCHD, welke ook gedeeld wordt met andere (politie)diensten. Het betreft een geïnstitutionaliseerde *intelligence*-functie die deel uitmaakt van het “41-bis”-systeem, waarbij uitvoering en opsporing sterk met elkaar verweven zijn. Dit ontbreekt vooralsnog in Nederland, aldus de onderzoekers (Struijk et al. 2023: 141). Het is echter een thema dat volop in beweging is, zo voegen ze toe, met de invoering van Bureaus Inlichtingen en Veiligheid (BIV) in de penitentiaire inrichtingen en een landelijk BIV (zie ook verder, het onderzoek van Roks et al., 2024).

Wat kan Nederland leren uit de Italiaanse ervaringen met het “41-bis”-regime? De onderzoekers wijzen er op dat sinds de start van het onderzoek – en zonder de resultaten af te wachten – al heel wat extra maatregelen genomen werden op vlak van de aanpak van VCHD en de aanscherping van gevangenisregimes. Ze plaatsen hier meteen ook een waarschuwing: *“Een van de belangrijkste uitkomsten van ons onderzoek naar de Italiaanse wetgeving en praktijk van het 41-bis regime is juist dat de effecten ingrijpend zijn, en dat aanpassingen van het systeem op later moment moeilijk blijken, vooral daar waar het gaat om versoepeling, of mogelijk-*

heid van flexibiliteit en maatwerk” (Struijk et al., 2023, pp. 155-156). De centrale rol van de GOM, als onderdeel van het politiebestedel, verdient meer aandacht, zo stellen de onderzoekers, maar ze wijzen meteen ook op het verschil in praktische uitwerking (de grootorde met twaalf gevangenen met een “41-bis”-regime in Italië) en het verschil in benadering in Nederland, “...een andere benadering dan in de Nederlandse detentie-uitvoering, die, ook voor de EBI, ziet op een humane bejegening van gedetineerden en een uitgangspunt van relationele veiligheid in de PI” (Struijk et al., 2023, p. 154). Verder wijzen ze op de investering in de intelligence-functie en de informatie-uitwisseling in het Italiaanse systeem en het automatisch gebruik van videoconferencing waardoor risicovolle verplaatsingen vermeden kunnen worden. De hoofdbedenking blijft echter – en dat is gelijkaardig aan het onderzoek van Roks et al. (2024) (zie verder) – dat er nood is aan wat rust in deze materie. De snelheid waarmee nieuwe maatregelen worden ingevoerd, baart de onderzoekers klaarblijkelijk zorgen:

“Over nut, noodzaak en effecten van de inmiddels in Nederland (overijld) ingevoerde maatregelen, grotendeels geïnspireerd door het Italiaanse systeem, en nog bij het parlement in behandeling zijnde extra maatregelen, is intussen veel onbekend. Wat is de exit-strategie? Hoe behouden we het uitgangspunt van maatwerk in detentie? Wat zijn te verwachten effecten voor gedetineerden, hun familie en voor gevangenispersoneel? Kan met creativiteit en innovatief denken, een alternatief worden gevonden voor de rigide en zeer beperkende maatregelen in het 41-bis regime? Het verdient aanbeveling om zich (onder meer) daar nu eerst in te verdiepen, alvorens extra maatregelen ter bestrijding van VCHD worden overwogen.” (Struijk et al., 2023, pp. 158-159)

2. ONDERMIJNENDE CRIMINALITEIT EN DE DIENST JUSTITIËLE INRICHTINGEN (DJI)

In het tweede rapport wordt ingezoomd op de gevolgen van de aanpak van ‘ondermijnende criminaliteit’ voor de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) (Roks et al., 2024). De focus is daarmee anders dan in het hierboven besproken onderzoek van Struijk et al. (2023): de onderzoekers laten de EBI overigens buiten beschouwing om zo uit het vaarwater van Struijk et al. (2023) te blijven. Twee vragen staan centraal: “in hoeverre valt er een veranderde instroom van een zwaardere categorie waar te nemen in de gedetineerdenpopulatie bij DJI en wat zijn hiervan de gevolgen voor DJI?” (Roks et al., 2024, p. 10). De onderzoekers gebruiken de term ‘ondermijnende criminaliteit’, maar wijzen meteen op een aantal uitdagingen die samenhangen met de vaagheid van het begrip: “over welke gedetineerden hebben we het nu precies en in hoeverre zetten zij hun criminele handel en wandel binnen en vanuit detentie voort?” (Roks et al., 2024, p. 13). Ze gaan daarom eerder inductief te werk, zo verduidelijken ze: ze vertrekken niet vanuit een vooraf bepaalde definitie van ondermijnende criminaliteit, maar opteren voor een brede kwantitatieve en kwalitatieve analyse van ontwikkelingen en patronen die zich voordoen in de instroom van gedetineerden in DJI. Welke veranderingen doen zich daarbij voor en wat zijn de gevolgen voor DJI van zogenoemde “hoogrisico-gedetineerden”?

In het tweede hoofdstuk brengen ze verslag uit van het uitgevoerde literatuuronderzoek naar VCHD of georganiseerde criminaliteit in en vanuit detentie. De oogst blijkt al bij al mager: in wetenschappelijk onderzoek heeft het thema tot dusver nog maar weinig aandacht gekregen. Ze zien drie grote luiken: ten eerste, onderzoek naar bendes in gevangenen in de Verenigde Staten en Latijns-Amerika; ten tweede, onderzoek in het Verenigd Koninkrijk naar hoe criminele netwerken actief zijn in gevangenen; en tot slot, ietwat paradoxaal, onderzoek naar VCHD in Nederland, waar klaarblijkelijk het meeste beschikbare onderzoek werd uitgevoerd. Ze staan ook stil bij de inrichting van de BIV's (vanaf 2020) binnen de Neder-

landse gevangenen. Het gaat om medewerkers die informatie verzamelen over risicovol gedrag van gedetineerden. Het doel daarbij is de interne en externe veiligheid bevorderen en VCHD signaleren en voorkomen. Op een hoger niveau is er het Landelijk BIV (L-BIV) dat PI-overstijgende informatie verzamelt en analyseert. Tot slot beschikt Nederland ook over een Gedetineerden Recherche Informatiepunt (GRIP) dat als onderdeel van de Landelijke Eenheid van de politie informatie over gedetineerden – in kader van vlucht- en maatschappelijk risico (VGM) en VCHD – uit allerlei bronnen verzamelt en dat fungeert als informatieknooppunt tussen de politie, DJI en het OM (Roks et al., 2024, p. 33). Deze ontwikkelingen doen ook de vraag rijzen naar de rol van DJI op vlak van dergelijke *intelligence*- en opsporingsactiviteiten en hoe deze zich verhouden tot de taakstelling van DJI, dat zich toelegt op de uitvoering van straffen gericht op resocialisatie (Roks et al., 2024, pp. 34-35).

Wat is er cijfermatig geweten over deze groep in Nederland? In hoofdstuk drie belichten Roks et al. (2024) ontwikkelingen in de gedetineerdenpopulatie. Ze doen dit o.m. op basis van gegevens uit het registratiesysteem van DJI. In een eerste stap analyseren ze mutaties in de gedetineerdenpopulatie tussen 2005 en 2022 met als doel inzicht verkrijgen in hoe de populatie veranderd is over de tijd. Dit blijkt geen eenvoudige klus: meermaals wordt er in het rapport op gewezen dat dit geen afgelijnde, gemakkelijk te identificeren groep betreft. Uit de analyse blijkt dat het aandeel gedetineerden met een langere strafduur toeneemt sinds 2005 (tot 2013, waarna de detentieduur vrij stabiel blijft) en dat ook de spreiding toeneemt: meer gedetineerden zitten ofwel een relatief korte straf uit, ofwel een relatief lange (Roks et al., 2024, p. 45). Wanneer naar de delicten wordt gekeken, dan stellen ze een toename vast van een aantal delicten die verband (zouden kunnen) hebben met georganiseerde criminaliteit, zoals witwassen, mensenhandel en uitbuiting. Maar ze blijven voorzichtig in hun besluiten: *“Over het algemeen zijn er dus verschillende ontwikkelingen rondom de diverse delicten die mogelijk een relatie hebben met georganiseerde criminaliteit. Dit kan te maken hebben met welke prioriteiten er binnen de aanpak van georganiseerde misdaad worden gesteld, maar eerder onderzoek toont dat deze relaties lastig zijn vast te stellen”* (Roks et al., 2024, p. 52).

In een tweede stap onderzoeken ze registraties van beschikkingen naar aanleiding van incidenten die tussen 2017 en 2022 hebben plaatsgevonden in gevangenen. Hiermee beogen ze inzicht te krijgen in hoe het werkklimaat gewijzigd is: ze willen ongewenste gedragingen op het spoor komen die mogelijk gerelateerd zijn aan ondermijnende criminaliteit. Beschikkingen hebben vooral betrekking op het in het bezit zijn van contrabande en onacceptabel gedrag ten opzichte van medegedetineerden en personeel: *“Met name in ongewenste gedragingen richting personeel is een redelijke stijging waar te nemen sinds 2017, wat kan duiden op een verharding van het klimaat in detentie”* (Roks et al., 2024, p. 61). Er zou echter ook sprake kunnen zijn van een registratie-effect, omdat er meer aandacht is gekomen voor de registratie van incidenten, zo voegen ze in één beweging toe (Roks et al., 2024, p. 61). Al bij al maakt de kwantitatieve studie ons niet zoveel wijzer. Aan het einde van het rapport komen ze er nog eens op terug: de kwantitatieve studie laat niet toe om de ervaren verharding toe te schrijven aan een veranderde instroom van gedetineerden betrokken bij ondermijnende criminaliteit (Roks et al., 2024, p. 134).

De kwalitatieve deelstudie bestond uit interviews binnen DJI, zowel op landelijk niveau als in drie gevangenen waar ook een Afdeling Intensief Toezicht (AIT) gevestigd is. Hiermee wilde de equipe inzicht krijgen in de aard en ontwikkeling van ondermijnende criminaliteit binnen DJI en wat de gevolgen daarvan zijn voor DJI. De dataverzameling vond plaats tussen maart 2023 en januari 2024. De equipe bereikte 64 respondenten. In hoofdstuk vier bespreken

de onderzoekers hoe respondenten binnen DJI op een zekere verharding wijzen die wordt waargenomen binnen detentie, welke diezelfde respondenten verbinden met ontwikkelingen buiten de gevangenis (Roks et al., 2024, p. 62). Er wordt melding gemaakt van veranderde omgangsvormen in detentie, interacties tussen gedetineerden onderling (elkaar onder druk zetten, afpersgedrag, ...), maar ook in de relatie tussen gedetineerden en het personeel. Die verharding wordt in verband gebracht met een veranderde instroom aan gedetineerden: *“Over de oude penoze wordt met een zekere romantiek gesproken – niet zozeer ten aanzien van de door hen gepleegde strafbare feiten, maar vooral in de termen van de omgangsvormen in detentie. De nieuwe generatie ‘beroepscriminelen’ zou er volgens respondenten een andere mores op na houden, zowel binnen als buiten de muren van de gevangenis, en om die reden ook voor nieuwe en andere uitdagingen zorgen voor DJI”* (Roks et al., 2024, p. 64).

Ze onderzoeken ook hoe de respondenten het begrip ondermijning begrijpen. Dit blijkt niet zo eenduidig. Ze onderscheiden drie invullingen: (1) ondermijning als VCHD (maar zonder eenduidige invulling van VCHD: respondenten verwijzen zowel naar nieuwe vormen van criminaliteit als naar voortgezet crimineel handelen), (2) ondermijning als verwijzend naar zorgen over georganiseerde criminaliteit (hierbij denken respondenten vooral aan kopstukken van criminele samenwerkingsverbanden, waarbij het gaat over “zorgen en risico’s” eerder dan “feitelijke handelingen en gedragingen” (Roks et al., 2024, p. 68): *“Eerder klinkt er in de verhalen en voorbeelden van de respondenten een zekere zorg door dat een deel van de zwaardere doelgroep zich niet laat stoppen door zwaardere regimes of meer intensief toezicht en de machtspositie die ze buiten de muren van de gevangenis hebben verworven ook weten door te zetten in detentie”* (Roks et al., 2024, p. 70)), en (3) ondermijning van het systeem en het gezag (het betreft hier een geheel andere invulling van ondermijning, zoals het zich niet houden aan de regels binnen de inrichting of veelvuldig gebruik maken van het beklagrecht).

Wie zijn volgens de respondenten de gedetineerden die zich bezighouden met ondermijning in DJI en wat is de omvang van die groep? Respondenten hebben het dan meestal over ‘kopstukken’, ‘zwarte jongens’ en ‘hoogrisico-gedetineerden’: mannelijke gedetineerden die betrokken zijn in georganiseerde criminaliteit en een centrale rol innemen in criminele samenwerkingsverbanden. Gedetineerden met macht en middelen zijn geen nieuwigheid, maar toch: *“Wel signaleren respondenten dat het lijkt alsof er meer van dergelijke hoogrisico-gedetineerden in detentie verblijven en dat de houding van de huidige generatie ‘kopstukken’ richting personeel en medegedetineerden anders van aard is”* (Roks et al., 2024, p. 72). Ze worden omschreven als “zeer intelligent en ondernemend” en zorgen zelf niet of nauwelijks voor problemen binnen de gevangenis: de omschrijving “modelgedetineerde” valt meermaals, zo merken de onderzoekers op. Dit leidt ook tot een wat paradoxale situatie: *“...het feit dat deze hoogrisico-gedetineerden binnen de inrichting in termen van hun gedrag niet voor problemen zorgen, [wordt] juist gezien als een punt van zorg”* (Roks et al., 2024, p. 73). Hoe groot is de groep? Het is niet altijd mogelijk om een schatting te maken, zo blijkt. Vaak wordt er verwezen naar bestaande classificaties, in het bijzonder de GVM-lijst, maar er wordt ook opgemerkt dat wie op de GVM-lijst staat, niet noodzakelijkerwijs ook een kopstuk is. Daarenboven zou er vaak onvoldoende zicht zijn op andere gedetineerden *“...die zich in een schil om de kopstukken bevinden”* (Roks et al., 2024, p. 75).

De daaropvolgende hoofdstukken kijken naar de gevolgen van deze ontwikkelingen voor DJI. Hoofdstuk vijf belicht de selectie en plaatsing van de zogenoemde ‘hoogrisico-gedetineerden’. Uit veiligheidsoverwegingen moet voorkomen worden dat gedetineerden uit dezelfde of concurrerende criminele samenwerkingsverbanden geplaatst worden in dezelfde gevangenis.

Ook mogen hoogrisico-gedetineerden niet wennen aan het gebouw, de interne procedures en het personeel en moet voorkomen worden dat ze een machtspositie verwerven (Roks et al., 2024, p. 79). Die voorschriften, maar ook heel wat andere zaken, maken het plaatsingsvraagstuk bijzonder complex. Dat wordt ook zo ervaren in de praktijk. Er is sprake van een informatie-assymetrie tussen de verschillende actoren die betrokken zijn bij plaatsing en selectie. Men beschikt niet altijd over alle nodige informatie in functie van plaatsing of overplaatsing. Zo wordt opgemerkt dat de Dienst Vervoer en Ondersteuning over meer en ook meer actuele informatie lijkt te beschikken en daardoor een andere informatiepositie heeft (Roks et al., 2024, pp. 80-81). Het plaatsingsvraagstuk is ook complex om andere redenen, zoals de rol en positie van een gedetineerde binnen de georganiseerde criminaliteit. Plaatsing kan een “logistieke nachtmerrie” (Roks et al., 2024, p. 81) worden, omdat heel wat verdachten of veroordeelden om uiteenlopende redenen niet samen geplaatst mogen worden. Er is ook de vrees voor de negatieve invloed die bepaalde gedetineerden kunnen hebben op andere gedetineerden. Het heeft ook gevolgen voor de gevangenen (gebrek aan informatie kan leiden tot onveilige situaties) en de gedetineerden (die bijvoorbeeld langer op een bepaalde afdeling moeten verblijven dan nodig).

De GVM-lijst speelt hier ook een belangrijke rol. Er zijn drie categorieën: “Verhoogd” (deze gedetineerden moeten via het Operationeel Overleg (OO) gemonitord worden, maar kunnen in een PI met normaal beveiligingsniveau geplaatst worden), “Hoog” (deze worden ook via het OO gemonitord, maar worden in een “GVM-Hoog” PI geplaatst) en “Extreem” (deze gedetineerden worden in de EBI geplaatst). De GVM-status leidt tot vormen van toezicht op contacten met de buitenwereld (telefoon, bezoek, correspondentie) en restricties rond voorwerpen op cel, maar ook op bewegingen in de gevangenis, enzovoort. Bij GVM-gedetineerden gebeurt er ook intensieve monitoring van de communicatie. Wat met de exit-strategie? Er is een halfjaarlijkse toets door het OO, waar ook de BIV en het GRIP (dat (selectie van) informatie geeft die beschikbaar is in de politiesystemen) een rol vervullen rond informatie. Dit kan leiden tot afschaling. Een tweede uitweg is via het aanvechten van de plaatsingsbeslissing op de GVM-lijst.

In 2020 ontstond de Afdeling Intensief Toezicht (AIT). Er waren er vier AIT's ten tijde van het onderzoek. De AIT wordt ook wel een ‘EBI-light’ genoemd; gedetineerden zouden het ook hebben over de ‘baby EBI’ (Roks et al., 2024, p. p. 90). De AIT werd (ten tijde van het onderzoek) gezien als een interne differentiatie binnen de gevangenen, onder verantwoordelijkheid van de directeur. Naar de toekomst toe zou de beslissing echter komen te liggen bij de selectiefunctionarissen (de minister dus, dan is er sprake van externe differentiatie) (Roks et al., 2024, p. 95). De AIT is bedoeld voor gedetineerden die intensief toezicht nodig hebben binnen het normaal beveiligd regime. Op het moment van het onderzoek ontbrak een regeling specifiek voor de AIT. De relatie tussen GVM-status en AIT was ook niet helder: zo bleek een deel van de gedetineerden met GVM-status op de AIT te verblijven, maar het kon ook gaan om gedetineerden die veelvuldig gebruik maken van het beklagrecht (‘veelklagers’). Er waren daarenboven sowieso meer gedetineerden met GVM-status dan plaatsen op de AIT (Roks et al., 2024, p. 93). Het blijft daardoor niet zo eenvoudig om die AITs te vatten: *“In de praktijk blijken er op de AIT's (...) niet enkel de ‘kopstukken’ van de criminele samenwerkingsverbanden te zitten, maar ook een veel bredere categorie gedetineerden die tijdens hun vrijheidsbeneming langdurig voor overlast zorgen, herhaaldelijk gepakt worden met contrabande of veelvuldig in beklag gaan. Alhoewel dit allemaal gronden zijn – of kunnen zijn – voor een GVM-status en ook voor plaatsing op de AIT, zijn dit niet de gedetineerden waar vanuit het perspectief van ondermijnende criminaliteit de meeste zorg naar uitgaat”* (Roks et al., 2024, p. 97).

Hoe wordt er op de werkvloer omgegaan met de groep van hoogrisico-gedetineerden en wat zijn gevolgen voor de medewerkers bij DJI? Er wordt in dit verband veelvuldig verwezen naar de personeelskrapte en -verloop in het Nederlandse gevangeniswezen. Sommige respondenten (de ‘oude garde’ (Roks et al., 2024, p. 100)) verwijzen ook naar een andere omgangsstijl van het jongere personeel: dat zou meer nadruk leggen op zorg of ‘harmony values’ en wordt beschreven als kwetsbaar omdat het hen ontbreekt aan – in de woorden van een respondent – “werkervaring en een soort straatwijsheid of werkwijsheden, levenservaring” (Roks et al., 2024, p. 100).

Aan de ene kant is er in toenemende mate personeel dat zich op een zekere fysieke afstand bevindt van (hoogrisico)gedetineerden, zoals medewerkers van lokale BIV’s, van L-BIV of personeel dat op andere manier betrokken is bij het monitoren van de communicatie van gedetineerden en het verzamelen en signaleren van informatie. En anderzijds diegenen die op de werkvloer staan: hier wordt het belang beklemtoond van wat ze noemen ‘penitentiaire scherpste’, d.w.z., de juiste middenweg vinden tussen afstand en nabijheid, dat vooral belangrijk is bij het werken met een groep *“...die door respondenten wordt omschreven als manipulatief en in staat en bereid om personeel te intimideren, te bedreigen en te corrumperen ... Penitentiaire scherpste gaat in het geval van de hoogrisico-doelgroep ...niet alleen om de balans tussen afstand en nabijheid, maar ook vinden van balans tussen alertheid en angst. Dit laatste speelt met name ook een rol in het signaleren en registreren van het gedrag van de hoogrisico-doelgroep op de werkvloer”* (Roks et al., 2024, pp. 110-111).

Wat betekenen al deze ontwikkelingen nu voor het veiligheidsvraagstuk in DJI en de taakstelling van DJI? De toegenomen focus op veiligheid wordt enerzijds verwelkomd, zo blijkt uit het onderzoek, omwille van de zorgen op het terrein, maar er zijn ook heel wat kritische geluiden. Roks et al. (2024) stellen dat de ontwikkelingen op vlak van veiligheid zich lijken te ontvouwen rond drie dimensies: resocialisatie, risico’s en humaniteit. Een mindere focus op (en bij een deel van de gedetineerden een gebrek aan belangstelling in⁵) resocialisatie (wat ook versterkt wordt door de personeelstekorten in het Nederlandse gevangeniswezen); een sterkere nadruk op risico’s en de beheersing ervan (maar dan niet gericht op toekomstig gedrag, maar wel op “risico’s in het hier en het nu” (Roks et al., 2024, p. 122), m.a.w. risico’s voor de interne veiligheid van DJI); en minder ruimte voor maatwerk (“de menselijke maat en een zekere autonomie om keuzes te maken” (Roks et al., 2024, p. 125)), wat nochtans belangrijk wordt geacht vanuit het perspectief van humaniteit.

In de conclusie komen ze nog eens terug op het feit dat respondenten wel een verharding ervaren, maar dat vanuit de kwantitatieve studie niet zomaar geconcludeerd kan worden dat er sprake is van een andere, zwaardere instroom. Zonder problemen te willen minimaliseren – dat beklemtonen ze uitdrukkelijk (Roks et al., 2024, p. 135) – werpt het onderzoeksteam wel op dat het eigen (en eerder) onderzoek mogelijks één en ander ook heeft beïnvloed:

“Het bredere thema uit het onderhavige onderzoek is recentelijk onderwerp van politieke en maatschappelijke discussie, maar krijgt, zo maakt een aantal studies inzichtelijk, al langer aandacht in het Nederlandse gevangeniswezen. Evident is het echter dat er

5. Met de cirkelredenering als valkuil: *“In het geval van de hoogrisico-gedetineerden dreigt in deze context echter de valkuil van een cirkelredenering: gedetineerden worden hierbij verweten niet aan hun resocialisatie te willen werken, terwijl de bredere context van detentie door versobering van het regime en personeelstekort ook weinig tot geen mogelijkheden biedt om te werken aan resocialisatie doelen. Dit geldt in het bijzonder voor gedetineerden op de AIT’s – en de EBI – waarvoor een veiligheidsperspectief overheerst en er een bijzondere invulling kan worden gegeven aan resocialisatie door de strikte monitoring”* (Roks et al., 2024, p. 136).

tegenwoordig in toenemende mate aandacht voor het thema is. Verwest en collega's (2018: 99) beschreven in hun onderzoek naar de aard en aanpak van VCHD dat hun studie gaandeweg het karakter kreeg van een 'actieonderzoek': "doordat wij ernaar vroegen, raakte men gedurende het onderzoek bewuster van het fenomeen en van de signalen om zich heen ('je gaat het pas zien als je het doorhebt')." Ook rondom het onderwerp in het onderhavige onderzoek zien we een vergelijkbare dynamiek, waarbij de termen 'VCHD', 'ondermijning' en 'hoogrisico-doelgroep' taal en betekenis geven aan gedragingen en handelingen die niet per definitie nieuw of anders (hoeven te) zijn." (Roks et al., 2024, p. 135)

De vele inspanningen en hervormingen om grip te krijgen op de hoogrisico-doelgroep toont ook hoe Nederland in de greep is van die doelgroep: *"...in de greep van een zwaardere doelgroep waarvan de vrees bestaat dat zij zich niet laat stoppen door zwaardere regimes of meer intensief toezicht en in staat is en blijft om de machtspositie die ze buiten de muren van de gevangenis hebben verworven ook voort te zetten in en vanuit detentie"* (Roks et al., 2024, p. 138). Het zorgt er voor dat Roks et al. – naast de formulering van een reeks concrete aanbevelingen (Roks et al., 2024, pp. 140-143) – ook oproepen tot (her)bezinning op de toekomst en de langetermijnvisie van DJI op veiligheid.

3. BESLUIT

Voor buitenlandse lezers zijn de twee rapporten een godsgeschenk. Nederland ontpopte zich de afgelopen tijd tot een laboratorium op vlak van VCHD, waar in ijlt tempo beleidshervormingen werden doorgevoerd, maar ook onderzoek en debat vorm heeft gekregen. Hierdoor worden de Nederlandse ontwikkelingen – ietwat paradoxaal, gelet op de insteek van Struijk et al. (2023) en de "lichtbak"-functie die "41-bis" vervult in Europa – voor andere Europese landen net interessant om te bestuderen, veeleer dan het uitzonderlijke "41-bis"-gevangenisregime. De Italiaanse ontwikkelingen lijken onlosmakelijk verknoopt met de geheel eigen maffiahistoriek en de Italiaanse recepten zijn daarom niet zomaar transfereerbaar. Die recepten hebben daarenboven geheel eigen trekjes (zoals het gebrek aan een exit-strategie of het homogene karakter van de doelgroep) waardoor zij ook minder vanzelfsprekend lijken voor de uitdagingen waar andere gevangenisssystemen mee geconfronteerd worden.

Maar het gaat ook zeer snel in Nederland. Struijk et al. (2023, p. 30) merken dat ook uitdrukkelijk op: zonder de resultaten van het (door de Nederlandse overheid bestelde) onderzoek af te wachten, werden *en cours de route* heel wat zaken doorgevoerd die sterk geïnspireerd lijken door het "41-bis"-regime. Struijk et al (2023, pp. 28-29) wijzen daarenboven op een conceptwetsvoorstel tot wijziging van de Penitentiaire beginselenwet dat toentertijd ter tafel lag. De Penitentiaire beginselenwet werd intussen ook aangepast (op 8 juli 2025) en voorziet onder meer in strengere regels voor gedetineerden op de AIT's en de EBI.⁶ Er komen ook 12 plaatsen extra op de EBI in Vught en Nederland bouwt een nieuwe EBI in Vlissingen, waardoor de totale capaciteit op 60 plaatsen zou komen, tegen 2030. De capaciteit op de AIT's zou richting de circa 126 plaatsen moeten evolueren, verspreid over zeven locaties (Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid 2025). Het is tegen de achtergrond van al die bedrijvigheid – voorafgaand, tijdens en na de twee onderzoeken – dat de belangrijkste aanbeveling in beide rapporten moet begrepen worden: er lijkt nood aan wat rust en reflectie op de langetermijnstrategie.

6. <https://www.dji.nl/actueel/nieuws/2025/07/10/wijziging-penitentiaire-beginselenwet-ait-en-ebi-goedgekeurd>

LITERATUUR

- Daems, T. (2023). Carta Academica: La croisade contre le narcoterrorisme: vers des prisons anti-mafia? *Le Soir*, 8 april. <https://www.lesoir.be/505559/article/2023-04-08/carta-academica-la-croisade-contre-le-narcoterrorisme-vers-des-prisons-anti>
- Lagast, C. (2025). Drugscriminelen handelen vaak nog zaken af vanuit de cel, maar plan van Verlinden moet daar komaf mee maken. *Het Nieuwsblad*, 16 juli, <https://www.nieuwsblad.be/crimi/drugscriminelen-handelen-vaak-nog-zaken-af-vanuit-de-cel-maar-plan-van-verlinden-moet-daar-komaf-mee-maken/77982767.html>
- Minister van Rechtsbescherming (2021). *Kamerbrief: Aanpak georganiseerde criminaliteit tijdens berechting en detentie*. 22 november.
- Roks, R.A., Custers, G., Staring, R.H.J.M., Jansen, J., Struijk, S. & Stigter, J. (2024). *Grip of in de Greep? Een onderzoek naar de gevolgen van de aanpak van ondermijnende criminaliteit voor de Dienst Justitiële Inrichtingen*. Den Haag: WODC.
- Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (2025). *Vierde voortgangsbrief aanpak georganiseerde criminaliteit tijdens detentie en berechting*. 6 maart.
- Struijk, S., Meijer, S., Verrest, P. & Calderoni, F. (2023). *Vergelijkend onderzoek Italiaans 41-bis detentieregime*. Den Haag: WODC.
- Syal, R. (2025). 'Beefed up' organised crime unit to target prison gangs in England and Wales. *The Guardian*, 22 januari. <https://www.theguardian.com/society/2025/jan/22/organised-unit-expanded-in-prisons-in-england-and-wales-to-fight-escalating-gang-activity>
- Van Chaze, S. (2025). Verlinden wil strenger regime voor zware drugscriminelen in gevangnissen en kijkt naar buitenland: hoe pakken Nederland, Frankrijk en Italië dat aan? *VRTNWS*, 16 juli, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2025/07/16/verlinden-wil-strenger-regime-voor-zware-drugscriminelen-in-geva/>
- Vannier, M. (2025a). Incarcérer des prisonniers dans la jungle de Guyane: le choix d'une brutalité pénale ostentatoire. *The Conversation*, 20 mei. <https://theconversation.com/incarcerer-des-prisonniers-dans-la-jungle-de-guyane-le-choix-dune-brutalite-penale-ostentatoire-257043>
- Vannier, M. (2025b). Prisons de haute sécurité: efficaces contre le crime organisé? *The Conversation*, 15 september. <https://theconversation.com/prisons-de-haute-securite-efficaces-contre-le-crime-organise-264931>